

Viggo Stuckenberg

Forfatterportræt ved Morten Tjalve

Indledning

Viggo Stuckenberg blev født d. 17/9 1863 i Vridsløselille sydvest for København. Han debuterede med *Digte* i 1886 og fik i alt udgivet fem digtsamlinger, to skuespil/dramatiske digte, seks fortællinger, to romaner og en samling eventyr og legender. I 1887 blev han gift med Ingeborg Stuckenberg (født Pamperin). Efter et stormfuldt ægteskab med Ingeborg blev han gift igen i 1904, to måneder efter Ingeborg havde begået selvmord i New Zealand. D. 6/12 1905 døde Viggo Stuckenberg af nyrebetændelse på Frederiksberg Hospital.

Viggo Stuckenberg hører naturligt med i den snævre kreds af digtere, der i 1890'erne gjorde lyrikken til hovedgenren i Danmark. Sammen med Johannes Jørgensen og Sophus Claussen udgjorde de et stærkt poetisk trekløver, der siden splittedes, men forinden gjorde oprør mod det moderne gennembruds syn på litteraturen. Med tidsskriftet *Taarne* (1893-1894) som hovedorgan trak de litteraturen i retning af en mere åndelig og naturbaseret tankegang, heraf betegnelsen "nyromantik" der også dækker perioden. Johannes Jørgensen var redaktør af *Taarne*, men var allerede på vej i en religiøs retning, da det begyndte at udkomme. Stuckenberg gik ikke selv så højt op i idealerne, og hans skrifter bygger kun i svag grad på symbolismen. Stuckenberg er dog litteraturhistorisk blevet stemplet som symbolist, men hans værker bundet i højere grad i romantikken og naturalismen. Derved er Sophus Claussen for eftertiden blevet stående som indbegrebet af dansk symbolisme.

Stuckenberg og hustruen Ingeborg lagde hjem til Jørgensen og Claussen samt andre af tidens forfattere, og begge opfattedes som en slags bedømmende ligemænd, hos hvem forfatterne kunne blive inspireret og få afprøvet deres ideer. Brevvekslingen mellem Stuckenberg, Claussen og Jørgensen viser hjemmets betydning og giver i det hele et unikt indblik i denne kreds.

Stuckenbergs forfatterskab hører ikke til periodens mest læste og analyserede, hverken dengang eller nu. Den generelle opfattelse er, at hans digtning nok er god, men ikke kan måle sig med Claussens, og at prosaen ses bedre hos både forbilledet J.P. Jacobsen eller Henrik Pontoppidan. Dermed er Stuckenberg litteraturhistorisk blevet klemt af, at der hele tiden var en, der gjorde det bedre. Dog er hans digte, både dengang som nu, blevet hævet over den øvrige produktion. Stuckenbergs digtning lagde tungt og dystert ud i *Digte* (1886), men blev med tiden lysere og lettere kulminerende i *Flyvende Sommer* (1898) og *Sne* (1901), som samtidig var de to næste digtsamlinger, han fik udgivet. Digtene er, som Stuckenbergs øvrige arbejder, bygget på hans eget liv. Som Claussens læses også Stuckenbergs forfatterskab ofte i et biografisk lys, og således tænkte han det også selv. Stuckenberg kunne kun skrive om sit eget liv, fra barndommen til ægteskabet med dets mange kriser. Med *Fagre Ord* (1895), skrevet i samarbejde med Ingeborg, og *Valravn* (1896) begik Stuckenberg et par værker, der viser det stormfulde ægteskab og dets vanskeligheder set fra både kvindens og mandens synspunkt.

Som udtryk for personlige oplevelser og erfaringer står Stuckenbergs værker lidt isoleret i et litteraturhistorisk perspektiv. Vel bygger de på romantikken og det moderne gennembrud, men uden at høre under disse. Der er også kun i glimt tale om egentlig symbolisme, og Stuckenbergs værker peger heller ikke frem i tiden, kun få og mindre betydende forfattere blev inspireret af ham.

Biografi

I 1905 blev Viggo Stuckenberg på sit sygeleje interviewet af Christian Rimestad, og hans svar på spørgsmålet om litteraturens tendens til at danne skoler var følgende:

Det er ikke blot det, siger Hr. Stuckenberg, at jeg ikke føler Sympati for Skoler og den Slags, men jeg *begriber* dem simpelthen ikke! (...) Kunst er jo det allerintimeste og strengest personlige af alt, knyttet til og udsprunget af det allerinderste i et Menneskes Skæbne." (Rimestad, *Digte i Forhør*, 28-29)

Som en konsekvens af at Stuckenberg skriver om sit eget liv, må en analyse af hans værker derfor bygge på en biografisk viden om forfatterens liv og levned.

Stuckenberg lagde således aldrig skjul på, at han skrev personligt, nogle mener ligefrem udleverende overfor Ingeborg og andre bekendte. Men det er hans gennemførte stil, at han lod sig inspirere af dagligdagen. Han bebrejdede Johannes Jørgensen, at denne byggede sine bøger på læsning og ikke på liv, for ham måtte kunsten

være personlig.

Viggo Stuckenbergs far, Frederik Henrik Stuckenberg (1832-1899), var lærer i Vridsløselille Statsfængsel. Han blev i 1862 gift med Johanne Georgine Fog (1833-1895). Året efter d. 17/9 1863 blev Viggo Stuckenberg født ind i det beskedne hjem. Senere fik familien yderligere to drenge og en pige: Børge (1867), Tyge (1869) og Else (1873). I 1872 flyttede familien til Nørrebro i København, hvor faren havde fået stilling som distriktsforstander. I sommerferierne tog drengene væk fra byen til "Englerup" ved Ringsted, hvor de havde en onkel og tante. Her mødte Stuckenberg Lalla Staun, hans udkårne i ungdomsårene.

Efter konfirmationen var Stuckenberg ikke stemt for at fortsætte den boglige vej og fik i stedet forældrenes tilladelse til at uddanne sig til søofficer. Så sommeren 1879 og 1880 var han elev på fregatten "Sjælland", men allerede det andet år havde han fået mere end nok af livet på havet. I stedet blev han student i 1884. Barndommen har Stuckenberg skrevet om i *I Gennembrud* (1888), hvor hovedpersonen Jørgen har et anstrengt forhold til sin far:

Alle hans Tanker endte i et sløvt, grædefærdigt Had til Faderen. Det var jo ham, der ene havde voldt det alt sammen. Og det var ikke første Gang, dette Had kom over ham. Mange Gange før havde han staaet med knyttede Hænder og sammenbidte Tænder, naar Faderen havde pryglet ham og var gaaet, eller havde forbudt ham en Leg eller en Bog. For Faderen havde en barsk, buldrende Maade at gøre det paa, som lignede Ondskab. En stor, raa Tamp kaldte Jørgen ham ved saadanne Lejligheder. Kom Vreden over Faderen, og det gjorde den tit, skulde man lede længe efter under Øjne end hans. Egentlig var det første Gang i Dag, Jørgen rigtig havde set i dem.

(SVI, 12-13. *I Gennembrud*, 6)

Så slemt stod det nu næppe til mellem de to, men Stuckenberg var mest knyttet til moren, som han siden har skrevet om flere gange i sine værker. Smukkest i "Min Moder"

Nu er det just den favre Tid,
du havde kær, du Sommersind!
Syringen blomstrer skær og blid,
den sidste Frugtblomst daler hvid
i Edderkoppens første Spind.

Jeg sanked i det lyse Hegn
til Krans dig Løv og Gran i Skud,
mens Solen tegnede Vaarens Tegn
om Nattergalens Trilleregn,
og Gøgen gol sin Elskov ud.

Jeg tænkte paa hver Stund, jeg saa
som Barn din Lykke staa i Flor,
jeg hørte Gøgens Kukken gaa
og Nattergalens Trille slaa
imod mig som din Glædes Ord.

Jeg drømte, du var ikke død,
du, Moder, var hos mig, din Søn,
jeg blev om Kind saa barnerød,
og til din Krans en Kvist jeg brød
saa foraaersfrisk, saa foraaersgrøn.
(SVII, 148. *Sne*, 58)

Digtet er samtidig et eksempel på Stuckenbergs forfinede stil, hvor han kobler det ydre (naturen) til det indre. I hjemmet stiftede han bekendtskab med den danske litteratur i farens bogreol, og i begyndelsen af 1880'erne forsøgte han sig selv første gang.

I 1882 begyndte Stuckenberg på Det von Welleske Institut, og i 1884 blev han student. I oktober samme år forlovede han sig med Ingeborg Pamperin (1866-1904). *Gylden Ungdom* (1891) bygger efter al sandsynlighed på de breve, de skrev til hinanden i forlovelsestiden. Fra 1884-1886 forsøgte han sig på universitetet, først på det

teologiske fakultet og siden det naturvidenskabelige, men begge gange opgav han. I stedet blev han i 1886 lærer ved Slomanns Skole på Frederiksberg, først deltids siden på fuld. Det var oprindeligt Stuckenberg's tanke senere at leve af sin forfattervirksomhed, men han forblev lærer på skolen til sin død. Omtrent samtidig med ansættelsen fik han i efteråret 1886, med støtte og hjælp fra Edvard Brandes, udgivet *Digte*. Året efter blev han gift med Ingeborg, og de flyttede til en lejlighed i nærheden af Sortedamssøen. Idealet for Viggo og Ingeborg var "et frit forhold", hvor de kun var bundne til hinanden af kærlighed. Det var kun for familiens skyld, at de blev gift.

Det Stuckenberg'ske hjem blev centrum for flere af tidens forfattere. Johannes Jørgensen og Sophus Claussen, som begge stammede fra landet, fandt et åbent hjem, hvori de frit kunne komme. Af andre betydende forfattere, som Stuckenberg havde kontakt med, var bl.a. Henrik Pontoppidan, Amalie og Erik Skram samt Knut Hamsun. Specielt Johannes Jørgensen og Sophus Claussen var ofte gæster, og der udveksledes litteratur og synspunkter i hjemmet. Stuckenberg havde både debuteret som forfatter og var blevet gift inden de to andre og blev et slags forbillede for dem begge, men mest for Jørgensen, der var den flittigste gæst. Hos Stuckenberg kunne de få bedømt og afprøvet deres lyriske talent, ikke kun af Viggo, men i høj grad også af Ingeborg. Stuckenberg var fra først af inspireret af J.P. Jacobsen, men også August Strindberg, Georg Brandes og Holger Drachmann bør nævnes. Modsat Jørgensen og Claussen som begge var optaget af de franske forfattere, holdt Stuckenberg sig fortrinsvis til de hjemlige. På trods af fuldtidsarbejdet fik Stuckenberg jævnligt udgivet nye bøger, der gik dog længe, inden han udgav en ny digtsamling. I *Gennembrud, Messias* (1889), *Gylden Ungdom* og *Den vilde Jæger* (1894) fulgte efter debuten, men noget stort gennembrud blev der ikke tale om.

Skolearbejdet var ikke vellønnet, og Stuckenberg afsatte løbende digte og prosa til de aviser og tidsskrifter, der ville aftage, i første omgang *Morgenbladet*, *Tilskueren*, *Nutiden*, og *Nordstjernen*. Senere blev det koncentreret omkring *Kjøbenhavns Børs-Tidende*, *Illustreret Tidende* og *Politiken*, for hvem han også arbejdede som journalist og anmelder i perioder. Stuckenberg anmeldte både litteratur, teater og kunst. *Taarnet*, som Johannes Jørgensen var redaktør for, var nok et prestigeprojekt, men det kastede ingen penge af sig. Stuckenberg var rigt repræsenteret i bladet, der nu ses som symbolismens hovedorgan med oversættelser af de franske forbilleder samt bidrag fra bl.a. Jørgensen og Claussen.

I 1891 flyttede familien Stuckenberg til Frederiksberg og i 1894 til Lyngby, sammen med børnene Henrik (1890) og Niels Holger (1891), men de økonomiske problemer fulgte med hele vejen. Samtidig var trioen Stuckenberg, Jørgensen og Claussen på vej væk fra hinanden. Claussen opholdt sig 1892-1894 i udlandet, og Jørgensen var kommet på andre og religiøse tanker. Det kom til et brud mellem Jørgensen og de to andre, i Stuckenberg's tilfælde mest på grund af Ingeborg. Bruddet kan dateres præcist til søndag d. 27/1 1895, hvor Claussen og Jørgensen var på besøg i Lyngby (*Lyngby-Bogen* 1993, 121). Da mændene vendte hjem fra en spadseretur, var Ingeborg og Amalia Jørgensen kommet så grundigt op at skændes om Johannes, at Amalia og Johannes forlod huset. Ingeborg var så skuffet over Jørgensen, at hun gav ham følgende salut med på vejen: "Aa, Johs., jeg gad bryde dine Fingre itu, saa de aldrig mere skal kunne skrive en Linie!" (VS II, 20).

Når holdningerne var så skarpe, skyldtes det, at Ingeborg og Viggo var ateister, og på dette punkt var helt enige. De "delte den moderne radikale, såkaldte frisindede og ateistiske livsanskuelse, der vendte sig mod alle former for religiøsitet og i stedet dyrkede den individuelle personlighed." (*Lyngby-Bogen* 1993, 114). Det måtte naturligvis give gnidninger, når Johannes Jørgensen var på vej mod sin omvendelse til katolicismen i 1896. Og det var ikke kun Ingeborg, der gav sine følelser luft, også Stuckenberg lagde i et brev afstand til Jørgensen; på spørgsmålet om der findes en Gud, skriver han:

...da er Gud i mig og ikke udenfor mig, og da er der for mig kun én Gud, han, som er i mig.
Muligvis har andre ogsaa en Gud i sig, men med ham har jeg intet at skaffe.
(Lassen, 36)

I Stuckenberg's notesbøger har han flere gange bedømt Jørgensen både som menneske og forfatter. De viser, at opgøret har været på vej igennem længere tid:

Jeg drømte i Nat, at Johs kom hjem fra Italien. Vi stod en Del Mennesker i en stor graa Kasernegaard og ventede paa ham. Saa kom han imod os, og jeg greb hans Haand og saa længe paa ham, og alle de andre trak sig tilbage, som det syntes mig, i Ærbødighed for vort Venskab. Han lod sin Haand blive i min, mens vi gik ved Siden af hinanden, og jeg saa bestandig, og ingen af os talte. (...) Og i dyb Bevægelse vaagner jeg ved Lyden af min egen Stemme. Og jeg hører som fjærnt ude mine egne Ord - "Samson! De har klippet dit Haar!"
(Fra Stuckenberg's notesbog, NkS 5050, 4°. 17. Oktober 1894)

Det var ikke kun digterne der var på vej væk fra hinanden, også ægteskabet knagede på dette tidspunkt faretruende. I foråret 1893 havde Ingeborg forladt familien en kort periode, muligvis til fordel for maleren Albert Gottschalk (1866-1906). Hun vendte dog hjem, og i fællesskab skrev ægteparret *Fagre Ord - En Mosaik*, udgivet i 1895 i Viggo Stuckenbergs navn, og året efter udgav han *Valravn*, hvor første del var skrevet under krisen i 1893. I disse to bøger blev ægteskabet vendt og drejet, og det hjalp i en periode. *Fagre Ord* blev pænt modtaget og gav forfattereskabet et løft, men økonomien hjalp den ikke på.

I 1896 stiftede Stuckenberg bekendtskab med forfatteren Laurits Christian Nielsen (1871-1930), og de udviklede et venskab, der varede resten af livet. Da Nielsen i 1899 overtog ledelsen af *Illustreret Tidende*, fik Stuckenberg nærmest uhindret adgang til bladet. Han fik trykt alt, hvad han kunne overkomme at producere af poesi, prosa og anmeldelser, og det var nødvendigt af økonomiske hensyn. Til sin dagbog betroede Stuckenberg i 1898:

For Tiden gaar min Poesi i Forfald,
-mit Klatpapir viser kun Aftryk af Tal
(VS II, 74)

Men Stuckenberg var ikke mand for at få økonomien bragt i orden, han brugte pengene hurtigere end han tjente dem. Kreditorerne var jævnlige på besøg hos familien, der med frygt så frem til den første i hver måned. Han måtte ofte sælge ud af bøgerne på sin reol for at skaffe lidt ekstra kapital. Til sidst var han nået til sin indbundne udgave af Shakespeares samlede værker. Da han ikke havde penge til toget, måtte han gå fra Lyngby til København og sælge dem antikvarisk, og alligevel vendte han om aftenen hjem til Lyngby med forløren skildpadde og rødvin. Historien viser, at selv om pengene var små, levede Stuckenberg ikke fattigt, han gik nidkært op i sin ydre fremtoning og var gavmild over for venner og bekendte, der ofte var forbi huset i Lyngby. Det var blot mere end lærerlønnen kunne opretholde, og på hjemmefronten sled det på Ingeborg, der forsøgte at få økonomien til at slå til og samtidig holde kreditorerne hen.

Lige lidt hjalp alle forsøgene på at få gælden ud af verden, så i 1900 måtte familien af nød flytte fra Lyngby til gartnerboligen ved Sorgenfri Slot og dele pladsen med gartneren Hans Madsen og hustruen Clara. Til sidst var situationen så uholdbar, at der måtte ske noget. Digtsamlingen *Sne* udkom, på opfordring af Georg Brandes, i en særudgave på 150 eksemplarer, hvoraf Stuckenberg fik hele indtægten. I maj 1902 rejste Stuckenberg for første gang til udlandet i et par måneder, med støtte fra venner og bekendte, der så at han var kørt uhjælpeligt fast i Danmark. *Flyvende Sommer* og *Sne* havde slået hans navn fast som digter, og det var håbet, at et afbræk i hverdagen kunne bringe ham og familien på rette vej igen.

Lykken varede dog kort, hjemme i Danmark forlod Ingeborg for anden gang familien i slutningen af 1902, men vendte igen hurtigt tilbage. Det spændte forhold mellem ægtefællerne havde Stuckenberg sat ord på i digtet "Ingeborg" fra *Sne*, skrevet i 1898-1899.

Thi to, som elsker hinanden,
kan volde hinanden mer' ondt
end alle de argeste Fjender,
som hævner sig Jorden rundt;

og to, som elsker hinanden,
kan læge de ondeste Saar
blot ved at se paa hinanden
og glatte hinandens Haar.
(SV II, 146. *Sne*, 55)

Stroferne viser både hvor enerverende de kunne være over for hinanden, men også hvorfor de alligevel blev sammen igennem flere kriser. Det holdt dog kun til foråret 1903, da Ingeborg for tredje og sidste gang forlod hjemmet. Stuckenberg skrev d. 2/6-1903 til vennen L.C. Nielsen om bruddet:

Ingeborg og jeg har handlet ilde med hinanden, hver paa sin Vis. Men hvorfor? Dog ikke af Ondskab. Fordi to forskellige Evner til Lykke og Liv tørner sammen. Men netop da - ja, nu tror Du sikkert jeg er bleven gal, - netop da straalder for mig Tilværelsen op i sin magtfuldeste Mangfoldighed, og da bliver Kunsten (ikke den, vi gør Bøger paa) den: alligevel at finde den Harmoni, der yderst ude ligger bag det hele, den ene Tone, den ene Gnist, hvorfra det hele Nordlys er flammt ud og atter synker tilbage i.

(*Breve mellem Viggo Stuckenberg og L. C. Nielsen*, 103)

Men det lykkedes ikke endnu en gang at finde harmonien, sammen med gartneren Hans Madsen rejste Ingeborg til New Zealand, hvor hendes bror boede. Det var hendes håb, at hun dernede kunne bygge en ny tilværelse op sammen med Madsen. Rejsen blev dog et mareridt for Ingeborg, der måtte arbejde for en familie i Auckland for at tjene lidt penge. Betingelserne i New Zealand viste sig at være sværere end derhjemme, og i 1904 købte Hans Madsen en returbillet - til sig selv. En desillusioneret Ingeborg begik selvmord d. 12/8 1904. I mellemtiden var Stuckenberg flyttet til Frederiksberg, og i oktober 1904 blev han gift med gartneres tidligere hustru Clara. Forholdet til Clara havde Stuckenberg indledt, allerede inden Ingeborg rejste. "Kærlighedsdigte" fra *Sidste Digte* er sandsynligvis tiltænkt hende:

Jeg kom til dig med alle mine Klager,
du tog imod dem med din kloge Ro
og redte hos din Godhed dem et Bo,
saa jeg paany en Stund saa Verden fager.

Du gav mig af din Ømheds rige Ager,
du rakte mig dit Hjertes stille Tro
paa Livets Fredsælhed, hvor to og to
mod fælles Lykke uden Smaakævl drager.

Jeg gav til Gengæld dig min Uros Kval,
min Pinsel ved, hvad der mod Hjærtet sived,
- som en fortvivlet Tyv jeg fra dig stjal.

Om jeg har ranet, eller *du* har givet,
- ét skal du vide, du har rejst en Sal,
hvor i dit Solskær jeg tør leve Livet.
(SV II, 342-343. *Sidste Digte*, 164-165)

Økonomisk var situationen dog uændret for Stuckenberg der nu tog sig af familiens to børn. I oktober 1905 blev han indlagt på Frederiksberg Hospital, hvor han døde d. 6/12 af nyrebetændelse, 42 år gammel. L.C. Nielsen samlede et udvalg af Stuckenbergs efterladte digte, sammen med digte der havde været trykt i diverse aviser, og i 1906 udkom *Sidste Digte*.

Forfatterskabet

Tilblivelseshistorie

På grund af det konstante økonomiske pres fik Stuckenberg løbende trykt digte og små prosastykker i aviser o.l. Hvis han var begyndt på en længere fortælling, blev første del måske trykt, inden han var færdig med hele historien. Stuckenbergs prosaværker er i det store og hele skrevet op til udgivelsen. Kun i *Romerske Scener* og *Valravn*, der begge består af to fortællinger, var første del skrevet tidligere. Samlingen af eventyr og legender i *Vejbred* (1899) var desuden påbegyndt i 1892. Anderledes forholdt det sig med digtsamlingerne: *Digte*, *Flyvende Sommer*, *Sne*, *Aarsens Tid* (1905) og *Sidste Digte*. *Digte* var skrevet i perioden 1884-1886, men derefter skulle der gå tolv år, før *Flyvende Sommer* udkom. *Flyvende Sommer* består både af nye digte, men også ældre og allerede offentliggjorte tilbage fra 1891 og frem. Til *Sne*, som fortrinsvis blev udgivet af økonomiske hensyn, samlede Stuckenberg, hvad han allerede havde fået trykt helt tilbage fra 1888. *Sidste Digte* består ligeledes af digte, der havde været trykt, men som Stuckenberg ikke selv fandt egnede til udgivelse i *Flyvende Sommer* eller *Sne*. Der findes ingen tekstkritisk og kommenteret udgivelse af nogen Stuckenbergværker, og derfor hviler dateringen fortrinsvis på Jørgen Andersens *Viggo Stuckenberg og hans Samtid I-II*.

Da Stuckenberg havde debuteret med *Digte*, afprøvede han bagefter forskellige genrer. Først udkom de to fortællinger *I Gennembrud* og *Messias* og derefter brev-novellen *Gylden Ungdom*, der forinden havde været trykt i *København*. Bagefter forsøgte han sig med en lyrisk fortælling: *Den vilde Jæger*. Med romanen *Fagre Ord* troede de fleste, at Stuckenberg havde fundet sit rette element, men bagefter fulgte et drama: *Romerske Scener* (1895). Siden udkom *Valravn*, fortællingen *Sol* (1897) og så den anden digtsamling: *Flyvende Sommer*. Så vendte han igen tilbage til prosaen med *Hjemfalden* (1898), *Asmadæus* (1899) og *Vejbred*. Efter *Sne* fulgte den lille digtsamling *Aarsens Tid* med tolv digte.

Ingeborgs andel i forfatterskabet

Ingeborg var ikke blot inspirator og kritiker for sin mand, hun både skrev selv, samt hjalp Stuckenberg. Hun fik trykt enkelte små noveller i eget navn, f.eks. "Badegæster" trykt i *Kjøbenhavns Børs-Tidende* 1889-1890. Hun skrev med sikkerhed også med på to prosastykker, som Stuckenberg fik trykt i 1899. I *Viggo Stuckenberg og hans Samtid II* og *Ingeborg Stuckenberg - Korte Breve fra en lang Reise* er der eksempler på digte og prosa skrevet af Ingeborg. Johs. Brøndum-Nielsen er overbevist om, at hun direkte eller indirekte var involveret i *Gylden Ungdom*. Han mener, den bygger på Ingeborg og Viggos (tabte) brevveksling fra forlovelsestiden, og argumenterer for at Emilies breve bærer tydeligt præg af Ingeborgs stilform. Der ligger også utrykte manuskripter fra Ingeborgs hånd på Det kongelige Bibliotek.

Sikrest og tydeligst er dog Ingeborgs indflydelse på *Fagre Ord*, hvilket Brøndum-Nielsen gør rede for i *Fagre Ord - Nyfundne Manuskripter af Ingeborg og Viggo Stuckenberg*. Manuskriptet til *Fagre Ord* er delt i tre: 1) grundrids, 2) udkast og 3) 1. og 2. redaktion. Grundridset er skrevet af Ingeborg. Det er ca. 30 kvartblade, med de første 3/4 af handlingen. Kapiteludkastene, hvor næsten alle er skrevet af Ingeborg, indeholder de væsentligste scener i romanen samt dets slutning. Viggo Stuckenberg har rettet i disse udkast, inden han har taget fat på den endelige udformning i redaktion 1 og 2. Fra første til anden redaktion er der foretaget visse ændringer for at sløre, at hovedpersonerne Johanne og Morten blot er dæknavne for Ingeborg og Viggo.

Ingeborgs andel i *Fagre Ord* er således væsentlig, handlingen og opbygningen er i store træk hendes. Brøndum-Nielsen mener, at Ingeborg, i forhold til Stuckenberg, kunne: "berige og uddybe den psykologiske Analyse og præge Stilformen, nuancere Replikkunsten" (s. 21). Viggo Stuckenberg har så rettet, tilføjet og samlet hendes ideer og udkast til en helhed.

Om Ingeborg på lignende vis har medvirket i andre udgivelser, der kun bærer Viggo Stuckenbergs navn, er gætteeri. Brøndum-Nielsen peger på nogle andre steder, hvor han kan se hendes træk, men uden håndfaste beviser. Hendes andel i *Fagre Ord* er dog væsentlig, og samtidig grunden til at den kan ansue ægteskabet fra både en mandlig og kvindelig synsvinkel.

Digtsamlingerne

Digte - den mørke vinter

I Stuckenbergs digte spiller naturen altid en vigtig rolle. Man behøver blot at plukke nogle titler ud fra *Digte* for at se, at det har været gældende fra begyndelsen; "Et Vinterdigt", "Efteraarsblæst", "Opholdsvej", "Frostnat", "Snefald", "Isblomster", "Snestorm", "Snefnug", og "Stormfald" er blot enkelte eksempler. Der er lyse digte i samlingen, men hovedsageligt er stemningen dyster, og selv bag titlen "Et Sommerdigt" gemmer vinteren og døden sig:

Du store Spotter, kolde Efteraar!
hvor bliver du dog af! jeg vakler svimmel
og lytter træt til hvert et Pust, der gaar
hen over Blomsterne, om ej det saar
dit Bud om Død ud over deres Vrimmel.
(...)
Jeg længes, længes, kolde Efteraar!
min Længsel stiger med hver Dag, der gaar;
giv mig for Somrens falske, hede Glød
din sanddru Spot, din ægte, kolde Død!
(SV II, 48-49. *Digte*, 82-83)

Digteren længes efter vinteren og derved døden i naturen, ikke selvdestruktivt, men som inspirationskilde. Samlingen rummer også nogle kærlighedsdigte, hvor naturen og den elskede kædes sammen, dog stadig med dødstemaet. Her fra "Fjældskov":

Jeg vil strække Foden ud i Elven
og føle dens iskolde Kælen henover Huden,
til Elvens Kulde og Kløftens Stilhed
bringer mig dig,

som jeg elsker.

Du skal komme til mig som Asløg og Regner,
hverken klædt eller nøgen,
svøbt i din Kærligheds Pragt,
og vor Elskov skal die
Dødsstilheden herinde
og leve Elskovens skyggetavse Liv.
(SV II, 54. *Digte*, 94-95)

Endelig har *Digte* også Stuckenbergs eneste forsøg udi den kritisk politiske genre med digte som "Nytaar 1885" og "Spring ud! du lille Danmark!": "Spring ud! du lille Danmark! / Paa Hovedet ud i det skyllende Hav! / du trænger til Storvask!", proklamerer han frejdigt, men det var ikke her, hans styrke lå. Som helhed er *Digte* ujævn og rummer kun på få gode digte, men den viser, hvilken vej Stuckenbergs digtning siden skulle fortsætte: kærlighedens og naturens.

Flyvende Sommer - lykketemaet

Godt nok havde en del af digtene i *Flyvende Sommer* været trykt tidligere, men alligevel er det en sammenhængende udgivelse. De tidligere trykte, bl.a. "Morgendug", "Følfod", "Skumring", "Vildvin", "Efteraar", "Oktober" og "Vinternat", er alle deciderede naturdigte. Den afstandtagen til solen, foråret og sommeren der sås i *Digte*, er væk i *Flyvende Sommer*.

Hvor fyldes alt mit Sind med Sorg,
naar Dagens Sol gaar under!
om Aftnen falder paa fuldskøn,
min Sjæl mod Tungsind stunder,

fordi til Hobe Livsens Væld
saa sørgeligt udrunde!
- Jeg vilde, det var Dag paany,
og Sol stod over Lunde!
("Skumring", SV II, 104. *Flyvende Sommer*, 37)

Dog spiller efteråret og vinteren stadig en vigtig rolle som symbol på døden i f.eks. "Vinternat" (SV II, 111-112. *Flyvende Sommer*, 49):

Nu blomstrer Maaneskinsnatten derude,
bøjer sin Blomst mod den frosne Jord,
dugger med Sølv min Rude,
drysser sit Rimstøv i Vejens Spor.
(...)
Saa lys en Fred i min Sjæl er inde,
jeg ejer ej Savn, jeg veed ej Begær,
Livet synes mig rinde
saa mildt derude som Maanens Skær,

Flyvende Sommer er bygget op over en kærlighedshistorie, hvorimellem de ældre digte er indplaceret, men uden at de "stikker ud". Digteren ser om vinteren sin elskede gå forbi som et "Vaarens Tegn", og da han senere møder hende, sker det også om foråret.

Jeg har set dig, jeg har hilst dig.
Det var dybt i Tøbrudskoven;
der klang Vandløb over Bunden,
og der sang en Fugl foroven.
(...)
Dine Øjne saa i mine,
- dine var som bløde Skygger,
som de bløde, bange Skygger,

Skoven imod Foraars bygger,
og din Rødmens var som Solens,
naar en Morgenstund den stiger
og veed ikke, om den finder
endnu Is om Jordens Riger.
("Dagmildet", SV II, 84. *Flyvende Sommer*, 7-8)

Kærligheden udvikler sig, som digtene skrider frem og hele tiden med naturen som medspiller. Forholdet blusser op om foråret og tager til henover sommeren, men det går langsomt i opløsning ("Skygger"), og vinteren trænger sig igen på ("Solsvedet", SV II, 101-103. *Flyvende Sommer*, 33-35):

Det var i Aftes,
du kom mig saa lykkelig imod,
saa stolt og saa ung!
Svalerne kvidred højt oppe under Himlen,
men Skoven - Skoven stod
saa sommermørk og tung.
(...)
Blev dig mine Øjne
i et Sekund saa talende et Sprog,
at dit Hjærte frøs?
ak, hvor var din Latter, den, som alting smelted,
- kun et Suk du drog,
da du rev dig løs.

Derfor kan digtet også slutte med "Vinternat", som blev trykt første gang i 1891, dystert og mørkt som i *Digte*.

Flyvende Sommer er den eneste af Stuckenbergs digtsamlinger, der kan læses som en helhed. Kærligheden får en kort opblussen, men det er vinterens golde dødsstemning, der åbner og lukker. Således tager digtsamlingen fat på et af de temaer, som også prosaen igen og igen behandler: lykken. Stuckenbergs lykketema er præget af, at lykken nok kan vindes, men den kan ikke fastholdes. Om det gælder kærligheds- eller arbejdslivet, så kan den, for alle personer i Stuckenbergs forfatterskab, kun vindes for en begrænset periode.

Sne - de centrale digte

Sne har ikke samme helhed som forgængeren, til gengæld indeholder den nogle af Stuckenbergs bedste digte: "Efteraar", "Min Moder", "Tue Bentsøns Viser", "Ingeborg" og "Bekendelse". Specielt de to sidstnævnte er indgående blevet behandlet af eftertiden også på grund af deres selvbiografiske præg.

"Ingeborg" skrev Stuckenberg i flere omgange i 1898-1899, på et tidspunkt hvor ægteskabet var i krise, men ikke i opløsning. Stuckenberg maner et sjæleligt billede af Ingeborg frem som et genskin af den omskiftelige, men allestedsnærværende og livgivende sol/natur. Selv om tiden har tæret på ægtefolkens kræfter, bliver konklusionen, at samhørigheden alligevel mere end opvejer konflikterne. Ud over de allerede citerede strofer: "Thi to, som elsker hinanden...", fremgår det også af slutstroferne:

Lykken mellem to Mennesker
er hverken Hu! eller Hej!
snarest er den et ensomt Græs,
der grønnes paa stenet Vej.

Lykken mellem to Mennesker
er hverken Kys eller Klap,
Snarest er den et Skumringssus,
der aander, hvor Solen slap.

Lykken mellem to Mennesker
er som den dunkle Nat,
stille, men med de tusinde,
tavse Stjerner besat.

(SV II, 147. *Sne*, 57)

"Bekendelse" fra 1896, der er tilegnet Johannes Jørgensen, er en kærlig, men bestemt afstandtagen. Digtet indleder med at beskrive, hvor tæt knyttede Stuckenberg og Jørgensen var i deres ungdom, og hvor smerteligt det er, at det nu er slut. Trist at venskabet ikke, som ægteskabet i "Ingeborg", kunne rumme konflikterne, i stedet er kun mindet og længslen tilbage:

Og gaar jeg ud ved Morgengry,
naar Duggen graaner Blad og Straa,
da staar hans Navn frem i min Sjæl,
og drages jeg
af Aftnens Elverskygger,
da er det ham, jeg tænker paa.
(SV II, 184. *Sne*, 112-113)

Resten af det lange digt opremser i naturbilleder forskellen mellem Stuckenberg, der vil holde fast i ungdommens værdier, og Jørgensen, der vil have ham til at forlade disse. Netop naturbillederne bevirker, at Stuckenberg kan affeje Jørgensens forslag om at rive "Daarligheden op med Rode!" med begrundelsen:

Ja - om jeg vidste blot bestemt,
hvad der var Svamp og hvad en Rose;
alt, hvad der i min Sjæl er gemt,
har lejret sig som Muld i Mose.
(SV II, 189. *Sne*, 119)

Stuckenberg kunne i sine digte kun udtrykke sig ved hjælp af naturen, sådan havde det været lige siden *Digte*. "Efteraar" er skrevet i 1889 og giver, med sine smukke naturbeskrivelser der kobles med digterjæg'et, et billede på stilen, når den var bedst. Kun i strofe 3, vers 8-9 trækkes digteren frem i billedet, ellers er det skoven og søen, der giver et billede af hans sindstilstand:

Jeg sad ved Gribssø en Efteraarsdag
henimod Aften; en støvfin Regn
daled gennem den stille Luft
og lagde sin duggende Aande
hen over Søens Spejl;

langs Bredden stod Skoven i nøgen Ro,
graa og ensom, efteraarsøde,
med filtrede Buske langs Søens Rand
og vaade Stammers stimlende Hjord
ned over Bankerne, vadende tavst
i Sommerens faldne Løv
med Kronernes buklede Rygge
mørke af Ruskregnens Væde.

Søen vugged mod Breddens Muld,
vugged saa varsomt en vissen Kvist,
gynged den ind og flytted den ud
og lagde hos den to visne Blade,
mens inde fra Stammernes stille Øde
et ensomt klagende Suk
drog ud over Søen.
Der stod for min Sjæl den Efteraarsaften
et eneste Billed - Døden.

Larmløs, kølig, en støvfin Regn,
der daler gennem den klamme Luft
og lægger sin duggende Aande
over en stilnet Sø,

mens Skoven, efteraarsøde,
ruger i evig Skumring
rundt om det sovende Vand.
(SVII, 120. *Sne*, 18-19. I *Sne* er de to første strofer samlet til én)

Endelig er der i *Sne* nogle af de få eksempler på Stuckenbergs symbolisme. Jørgen Andersen fremhæver "Skoven", der sammenligner digterjeget med en skov. Digtet blev også trykt i første nummer af *Taarnet*. Et andet eksempel er "Først i Oktober", der i sin gennemgang af havens vækster giver et billede på fortællerens kærlighed, der først "svulmed i sin Solskinskrog", men nu "kryber som en mager Snog" og "krænger sig og krølles".

Som helhed mangler *Sne* en sammenhæng, men digtenes høje kvalitet gør den alligevel til et af Stuckenbergs hovedværker. Man kan med en vis ret hævde, at Stuckenbergs naturlyrik i sig selv skaber den sammenhæng samlingen ellers mangler. Stilmæssigt var han nået til det leje, som Jørgen Andersen beskriver således: "den helt naturlige og jævne Diktion (...) Det vanskeligste sagt paa den enkleste Maade." (VS I, 125).

Aarsens Tid og Sidste Digte

Aarsens Tid, den lille udgivelse med 12 digte, et til hver måned i året, er en ikke rigtig vellykket middelalderpastiche.

Sidste Digte er en stor, men ujævn samling der udkom posthumt. Som i *Sne* er der glimrende digte i, dog er udsvingene langt større. Specielt bør de fem "Digte fra Paris", skrevet under rejsen i 1902, og "Kærlighedsdigte I-VIII" fremhæves. Desuden indeholder den "Efteraar" (en titel han før havde benyttet), endnu en beskrivelse af forholdet mellem ægtefællerne, samt nogle kærlighedsdigte til Clara, hans anden hustru. *Sidste Digte* afrundes med "Morgen paa Hospitalet", skrevet d. 6/11-1905. Her, en måned inden han døde, kastede digteren et sidste blik fra hospitalssengen ud på den natur, der betød så meget for ham.

Prosaen

Stuckenberg brugte forskellige betegnelser om sine prosaværker: dramatiske digte, fortællinger, romaner og en mosaik. Man kan behandle dem tematisk opdelt i to grupper. Der er ikke tale om en fastlåst gruppering, der forhindrer, at det ene tema kan ses i de andre bøger, men om en grovopdeling der forhåbentligt gør det lettere at overskue værkerne. Specielt lykketemaet indgår også i flere af kærlighedsromanerne, men i disse er det alligevel forholdet mellem mand og kvinde, der er hovedtema.

1) Lykketemaet: *I Gennembrud* (1888), *Messias* (1889), *Sol* (1897), *Hjemfalden* (1898), *Asmadæus* (1899) og *Vejbred* (1899).

2) Kærligheden: *Gylden Ungdom* (1891), *Den vilde Jæger* (1894), *Romerske Scener* (1895), *Fagre Ord* (1895) og *Valravn* (1896).

Lykketemaet

I Gennembrud

I Gennembrud følger Jørgen, fra han er fjorten år til i begyndelsen af tyverne. Fortællingen iagttager således hans udvikling fra ungdom til voksenstatus via en række situationer: konfirmation, gymnasium, det første kys, forlovelse med Emma Poulsen og til slut bruddet fra hendes side. Det er en traditionel historie, holdt i en naturalistisk fortællestil, om den svære ungdom med dens søgen efter nogle faste idealer, et arbejde og kærligheden. Den er holdt i mørke dystre farver præget af regn og natteliv. Jørgen har svært ved at frigøre sig fra hjemmet med den dominerende far og tage ansvar for sit eget liv. Mødet med Emma Poulsen vender op og ned på hans liv, men hun fornemmer, at han ikke er den rigtige for hende og slår op med ham med ordene: "Du var aldrig blevet mig en Mand, Jørgen, kun en Elsker." Den lykke han troede at have fundet mister han til sidst. Endelig kan *I Gennembrud* læses som en tidsbeskrivelse. Jørgen melder sig ind i Studentersamfundet, som også Stuckenberg gjorde, og romanen rummer en længere beskrivelse af et møde i dette. Desuden gør en af fortællingens personer, Frederik Johansen, sig tanker omkring sædelighedsspørgsmålet, som han mener bør tages afslappet.

I Gennembrud taber pusten noget undervejs og flader ud mod slutningen. Jørgen Andersen har rammende opsummeret den: "lidt Darwinisme, ny Moral, Studentersamfund, Toner af Dommedagsbasuner (...) trist Kærlighed i Regnvejrs og igennem det hele Hovedpersonens ulidelige Tagen sig selv højtideligt." (VS I, 158)

Messias, Sol og Hjemfalden

Messias er heller ikke rigtig vellykket. Som *I Gennembrud* har den nogle tidstypiske træk, kritik af Estrup-regeringen og religionsopgør, dog uden at der er bid i meningene. Den har flere hovedpersoner: Fog, Klein, Ove Eriksen og hovedsageligt 22-årige Jansen, som den følger en kort periode. Jansen ser sig selv som den ny tids Messias, men efter fiasko med et samfundskritisk blad, "Falken" og politisk fiasko som taler og folkeforfører, finder han i stedet kærligheden hos Anna. Bogen ender lidt fadt i et religionsopgør, da Anna og Jansen ikke vil gifte sig, men leve papirløst sammen. Som fortælling er *Messias* lidt træg og for kort til, at persontegningen slår igennem, den fungerer mere som kollektivroman med "de unge" i hovedrollen. Selv om disse unges liv og drømme ikke bliver til noget, ender den alligevel svagt optimistisk med, at de sætter sig nye mål.

Otte år senere udkom den lille fortælling *Sol*, hvori lykketemaet for alvor foldes ud omkring venskabet mellem en købmand og en maler i en lille provinsby. Maleren har et skilt over sin dør med påskriften "Hans Haven, Maler og Vognlakerer", der tydeligt viser, hvilken situation han befinder sig i. Han vil helst være kunstmaler, men måtte opgive det som levevej til fordel for et sikrere erhverv. Til gengæld keder han sig nu gudsjammerligt i den lille bys daglige rummel. Købmanden derimod er godt tilfreds med livet og råder sin ven til at blive gift og på den måde få ro på sig. Hans Haven vælger til slut lykken og malergerningen frem for det sikre liv og kvinden Margrethe Mamsen. Da det er ved at gå op for Hans Haven, hvilken vej han bør vælge, siger han: "Jeg tror, jeg har løbet efter Solen!" Solen er i romanen symbolet på det lykkelige liv, det liv man selv vælger at leve. Romanen kan læses som et billede på Stuckenbergs egen situation. På den ene side var han tvunget til at arbejde som lærer, og på den anden side brændte han efter at skrive.

Hjemfalden er Stuckenbergs besynderligste bog. Det er en jeg-fortællers dagbog skrevet i fængsel af to omgange. Første bog er skrevet, mens han afsoner en dom for at have stjålet 500 kroner fra sit kontorarbejde. Han har en kæreste uden for fængslet, Emilie, med hvem han har en dreng. Det var til hende, han stjal pengene, men han måtte lyve og fortælle politiet, at han havde sviret dem op i byen. Anden bog er igen skrevet i fængslet, nu sidder han inde for mord. Da han blev løsladt efter første ophold, opsøgte han Emilie, som dog i mellemtiden var blevet gift med Niels Jespersen. Dybt skuffet synker hans livsmod, der dog tændes igen, da Emilie opsøger ham privat og giver ham fornyet håb. Det slukkes dog brat, da han erfarer, at Niels vil rejse til Amerika med hende, og derfor sidder han igen i fængslet - for mordet på Niels. *Hjemfalden* er et negativt billede af lykke-jagten. Jeg-fortællerens søgen efter lykken med Emilie bremses således i flere omgange af hans egen inkompetente handle måde.

Hjemfalden viser igen, hvor flygtig en størrelse lykken er for Stuckenbergs personer, skønt selvforskyldt er den en kort fornøjelse. Fortællingen er én lang tanke- og talestrøm, forvirret, opbrudt og noget langtrukket. Der er flere svage punkter i fortællingen, der som helhed hører til blandt Stuckenbergs ringeste. Som i andre bøger kan Stuckenberg beskrive personer og deres handlinger, men han har problemer med at begrunde og uddybe dem som mennesker, hvis handlinger læseren forstår. Derfor får personerne ofte et lidt overfladisk præg.

Asmadæus

Anderledes schwung er der over *Asmadæus*, der er næsten Pontoppidansk i sit anslag. Stuckenberg havde flere gange lagt op til en bred samfundsskildrende roman, f.eks. *I Gennembrud* og *Messias*, men var hver gang kommet til kort. Det gør han nu også i *Asmadæus*, men stilen er lettere og sproget mere friskt og flydende end i de to forgængere *Sol* og *Hjemfalden*.

Andet kapitel tegner billedet af drengen Asmadæus og hans forældre der er tilflyttere i en lille landsby. Stilen er realistisk og minder om flere af "Det moderne Gennembrud"s forfattere:

Asmadæus' Fader hed Cornelius, og var en lille firskaaen, mørk Mand. Han havde et Ansigt, hvoraf det meste var sort Haar, - Hovedhaaret langt ned over Panden, tykke Øjenbryn, Skægget højt op over Kinderne, sorte Haar i Næsebor og Øren, og midt i alt dette, under en smal, gulhudet Pande, et Par sorte Øjne, der skinnede og stak saa skarpt, som maatte de skinne og stikke alt, hvad de evnede, for ikke at vokse til som Vandhuller i en Skov.

Han var tilflyttet Egnen, hørte oprindeligt ikke hjemme der, men havde en skønne Dag lejet det yderste Hus i Byen, en skæv og skiden Rønne, som en Gaardmand havde købt paa

Auktion efter den sidste Ejer for at vide sin Drukkenbold af en Broder under Tag, uden at dette Tag behøvede at lune over Mandens egne Stuer. Men Broderen var død et halvt Aar efter, og Rønnen havde staaet tom til den Dag, Cornelius kom og tog den.

Hvor Cornelius kom fra, var ingen Hemmelighed. Han kom fra København og havde Konen og Asmadæus med sig. Konen kaldte han Mathilde. Hun var høj, mager, ganske blond, og bar sin pjaltessvøbte Højde stiv og strunk. Der var ikke flere end to Rynker i hele hendes smalle, lange Ansigt; de sad ved Munden og gik ned efter; Resten var glat, blank Hud. Panden skinnede som det haarde, polerede Ben, og Øjnene sad under den, lyseblaa og kolde, og saa ud, som lukkede de sig aldrig, men saa paa alting, saa stift og roligt paa alt. Den Gang var Asmadæus seks Aar, blaaøjet og blond og lignede sin Moder.

(SVIII, 258-259. *Asmadæus*, 8-9)

Asmadæus søger romanen igennem lykken i form af et frit og bekymringsløst liv, men må til sidst krybe i ly for livets uretfærdighed på fattiggården. Han får to store chok i ungdomsårene. Første gang da han som korøfter opdager gårdens malkepige begrave sit barn født i dølgsmål. Anden gang da han efter endt uddannelse som maler får sit svendebrev og tager hjem til forældrene for at hente sine lærepenge, som de skulle opbevare. Faren ler af hans naivitet og fortæller, at alle pengene er brugt på mad for derefter at smide Asmadæus ud af hjemmet. Således forbitret over tilværelsens hårdhed og med det spildte arbejde i baghovedet får Asmadæus i stedet smag for det frie liv. Han tager til København, hvor han opbygger en følelse af uovervindelig, skæbnen skal nok hjælpe. Han springer fra arbejde til arbejde, lyver, stjæler og synker langsomt ned mod samfundets bund. I starten holdes han oppe af Signe, som han har kendt fra barndommen. Hun opretholder et dobbeltforhold til Asmadæus og den mere officielle kæreste, Jespersen. Efterhånden som Asmadæus' held svigter, bliver hun dog træt af ham. Efter to ophold i fængsel på grund af tyveri melder Asmadæus sig til slut på fattiggården, og romanen slutter med hans ord : "Jeg har taget mod Guds Gaver og fornøjet mig ved dem! sagde han med taalmodig, oprigtig og inderlig Glæde."

Asmadæus afprøver drømmen om det lykkelige liv uden forpligtelser: at kunne leve fra hånden til munden. Asmadæus er dog for svag og lader sig friste til at stjæle og bedrage for at leve dette liv. Hans lykketimer er få og afbrydes af en hård tilbagevenden til virkeligheden i form af politiet. *Asmadæus* er langt mere vellykket end flere af forgængerne, bl.a. fordi Stuckenbergs får præsenteret et helt menneske, hvis handlinger udspringer af oplevelser i ungdomsårene. Det er en roman, der lægger vægt på det miljø Asmadæus vokser op i. Hans forældre og hans opvækst bærer en stor del af skylden for, at det går så galt.

Vejbred

Vejbred - Smaa Æventyr og Legender blev Stuckenbergs sidste prosaudgivelse og indeholder atten små historier, hvoraf den første blev trykt i 1892. Den er blevet sammenlignet med Pontoppidans *Krøniker* (1890). Dertil må siges, at Stuckenbergs ikke har samme mundrette fortællemaner eller forgængerens ironiske styrke. *Vejbred* går et skridt videre, end eventyr normalt gør. Den ser på hvad der sker, efter prinsessen og det halve kongerige er vundet i f.eks. "Prinsen som vandt", "Klods Hans" og "Kongens Datter". "Klods Hans" bekræfter, hvad man som læser nok anede, kongelivet var ikke noget for ham, så hellere et rask bal nede på kroen. *Vejbred* understreger, at man ikke altid bliver lykkelig af at finde lykken, hvis drømmen bliver opfyldt, hvad skal man så drømme om? For hovedpersonerne i Stuckenbergs værker blev det heller aldrig som ventet at få ønskerne opfyldt, de blev altid taget fra dem igen - og så var hverdagen endnu mere grå og trist.

Det er blevet sagt, af bl.a. Jørgen Andersen, at Stuckenbergs var mest produktiv og skrev bedst i de perioder, hvor hans eget liv var uheldigt og omtumlet. Det er en påstand, der kan diskuteres med udgangspunkt i, at han var ret uproduktiv i de år, hvor krisen i ægteskabet var værst. Men sikkert er det, at han kun skrev om personer, der var utilfredse med livet og derfor søgte mod lykken, men at det ikke lykkedes for dem. Det kan selvfølgelig opfattes som et grundlæggende pessimistisk livssyn, men man kan også vende det om. I flere af bøgerne er der repræsentanter for to livssyn: 1) de der accepterer livet og dets præmisser og 2) de der er utilfredse og vil have mere. Denne opdeling ses klart i *Sol* med købmanden og maleren, og Stuckenbergs holdt altid med sidstnævnte type, de mennesker der vil bryde ud af dagligdagen og stræbe efter et bedre liv. Konklusionen bliver så, at det er i selve denne stræben lykken findes og ikke i at nå målet. For hvis menneskene når målet, tages det enten fra dem igen (*I Gennembrud*, *Hjemfalden* og *Asmadæus*), eller også må de sætte sig nye mål (*Messias* og *Vejbred*).

Kærligheden og ægteskabet

De fem bøger under kærligheds- og ægteskabstemaet fordeler sig sådan, at *Gylden Ungdom* dækker forlovelseseiden; *Den vilde Jæger* og *Romerske Scener* kærlighedens kvaler generelt; *Fagre Ord* omhandler et ægteskab og dets kriser, og endelig beskriver *Valravn* tiden efter kvinden har forladt sin ægtemand.

Gylden Ungdom, Den vilde Jæger og Romerske Scener

Gylden Ungdom, af størrelse som en novelle, består af brevvekslingen mellem Emilie på 20 år, der er i husholdningslære på landet, og Harald, der arbejder i en bank i København. I de fire måneder brevene strækker sig over, når Harald at besøge Emilie to gange, gøre hende gravid og som konsekvens leje et værelse i Valby som de kan flytte sammen i. Brevene er ret eksalterede, Harald har svært ved at undvære hende, her efter en måneds adskillelse og et besøg hos hende:

Emilie, jeg kan ikke længer staa imod! Alle disse Ord, alle disse Breve, Alle disse Kys paa Mund og Pande er mig saa led en Leg, saa løgnagtig en Pral, saa Brødfuld en Gøglen med det, som er helligst og dyrest og evigst.

(*Gylden Ungdom*, 27)

Hun giver efter for presset, og lader ham intet efter i sine breve: "Kære! Kære! (...) Jeg var din med saa naturlig Ret. Er det stygt at huske det igen og igen?" *Gylden Ungdom* har ingen opsigtsvækkende pointer eller moraler, og den er kun speciel i den henseende, at de to forlovede elsker hinanden fra start til slut.

Allerede i middelalderstykket *Den vilde Jæger* er den idylliske kærlighed forbi. Jomfru Inger skal giftes med Hr. Haagen, der er forsinket, og i mellemtiden præsenteres munken Felix, der uigengældt elsker Inger. Da Hr. Haagen ankommer til borgen, hvor brylluppet skal stå, undskylder han sig med, at han måtte kæmpe sig vej. I virkeligheden viser det sig, at den ankomne er ridder Olaf, der har slået Haagen ihjel, men da hverken bruden eller hendes far har set ham før, aner de ingen fare, og brylluppet gennemføres. Den falske Haagen bliver dog hurtigt træt af livet i borgen og vil hellere gå på jagt. Ingers far Hr. Erik undrer sig over opførslen, og hvorfor de to unge ikke drager bort sammen:

Hr. ERIK (...)

Hvad kan jeg vide! - Sig mig, lille Inger,
nu er det langt paa Efteraaret alt,
og Vejen som en Sump, og hver Nat bringer
Mørke, der sort som Sod om Skoven faldt!
- og stadig tøver I hos mig paa Borgen,
og stadig siger Haagen sit: I Morgen! --
Hvorfor mon ej I drager til jert eget?

INGER

Hvor ved jeg, Fader? - Jagten her er bedst, -
... og Haagen, ved I, sidder helst til Hest, -
Ak, er det det, der tynger jer saa meget!

Hr. ERIK

Hvad Vildt ser Jæger vel i bælgmørk Nat?
Nej, tynger mig --- Og nu en Nat som denne,
hvor den maa glædes, der har Læsted fat,
nu farer han grassat med sine Svende!
(SVI, 323. *Den vilde Jæger*, 67-68)

Citatet viser i hvilken stil hele *Den vilde Jæger* er holdt, med varierende enderim. Da gommen endelig vender tilbage, afslører Felix ham som ridder Olaf, men vil holde inde med sin viden, hvis Olaf lover at elske Inger. Olafs svar er en kniv i hjertet på Felix. Moralens i stykket lægges i munden på Ingers amme. Da Olaf er stukket af fra borgen, siger hun henvendt til Inger: "Ondt rammer Himlen den, som ondt forbrød!" Inger var selv ude om ulykken ved at lade hånt om den forelskede Felix.

Tiden har ikke været gavnlige for *Den vilde Jæger*, der virker meget støvet og stiv i sproget. Det samme gælder *Romerske Scener*, der består af to uafhængige historier "Pontia" og "Ælia".

Den elskovsblinde tribun Oktavius Sagitta bliver bedraget af elskerinden Pontia. Da det endelig går op for ham, opsøger han og diskuterer med hende natten igennem. Næste morgen afleverer han sit sværd til en af Pontias

slaver med beskeden: "Tag det Sværd, - det er *mit* Sværd, - Oktavius Sagittas Sværd, - jeg har dræbt Pontia, din Herskerinde, - forstår du mig? - tag det og giv det til den, der spørger." *Pontia* fremstiller den selvsikre, uafhængige kvindetype, der nægter Oktavius den ubetingede kærlighed han søger.

I *Ælia* udspiller intrigen sig mellem to brødre og romerske kejsere Caracalla og Geta med sidstnævntes hustru *Ælia* som omdrejningspunkt. Geta mistænker, med rette, *Ælia* for at nære følelser for Caracalla. Caracalla, der gerne vil have ægtemanden ud af landet, foreslår Geta at rejse til Indien. Geta har lugtet luntet og vælger at blive, men Caracalla dræber ham i stedet. Så tror Caracalla, at han har *Ælia* for sig selv, men må til slut indse, at han ikke både kan være kejser og ægtemand. *Ælia* dør og Caracalla afslutter stykket med ordene: "Ve den Lykke, Kvinder bringer Mænd!"

Begge *Romerske Scener* virker noget kunstige i handlingsgangen. Det kan hænge sammen med, at Stuckenbergs ikke var kendt for at være den store replik-skaber. Hans sans for replikindividualisme og -overgange var allerede mangelfuld i *Messias*, og tendensen forstærkes i *Den vilde Jæger* og *Romerske Scener*, der udelukkende består af replikker. Derfor slæber de to bøger sig lidt tungt af sted. Begge viser nogle problematiske forhold mellem mænd og kvinder, men uden de store højdepunkter. Til gengæld markerede *Den vilde Jæger* det absolutte lavpunkt for Stuckenbergs rent salgsmæssigt, 72 eksemplarer solgte den!

Fagre Ord

Fagre Ord blev Stuckenbergs gennembrud som prosaist. Ægteskabsdramaet blev vel modtaget i pressen, og i et brev til Stuckenbergs fra Johannes Jørgensen skriver vennen, at "Læreaarene er endt" (*Breve fra Johannes Jørgensen til Viggo Stuckenbergs*, 60). Intet sted nævner Stuckenbergs, at Ingeborg stod bag romanen, det forblev en hemmelighed, til manuskripterne dukkede op over 60 år senere.

I bogen forelsker arkæologen Morten Jensen sig i den stille og tilbageholdende Johanne på sommerferie hos sine forældre. De forloves, og sommeren efter arbejder Morten i hjembyens kirke, hvor han afdækker kalkmalerier. Johanne vil gerne hjælpe, men han vil helst have fred. Året efter bliver de gift og bor i København, de lykkelige dage bliver dog hurtigt til hverdag. Morten arbejder koncentreret på en doktordisputats, og Johanne føler sig ensom og udelukket fra Mortens verden, som hun også gjorde, da han arbejdede i kirken. I stedet underholder maleren Jan Irich hende, og langsomt charmeres hun af ham. Ægtefællerne glider fra hinanden, og da Mortens disputats er færdig, er der så dyb krise, at de beslutter sig til at rejse væk sammen for at redde stumperne. Forinden har Morten presset på for at få besked om forholdet mellem Johanne og Jan Irich, hvortil hun svarer: "- Haft sammen! - ingenting - ingenting! - men har du glemt de gamle Sange, de gamle Sange om det, vi ikke selv behersker, - fagre Ord! - fagre Ord!" (Udtrykket peger tilbage på Henrik Hertz' *Svend Dyrings Hus*, 1837, hvis hovedperson, Ragnhild, kan sammenlignes med Johanne).

De rejser ud på landet, men blot for at opleve en ny krise. Jutta, som Morten var tæt på at vælge i stedet for Johanne for år tilbage, dukker op, og han foreslår at de rejser væk sammen, hvilket hun afslår. Tonen mellem ægtefællerne skærpes, Johanne klager over hans sværmen for Jutta, men han vender angrebet om:

- Det er ikke mig alene, der tillader det! Du har tilladt mig det, tilladt mig det ved ikke at være min Hustru!

- Det er ikke sandt! Jeg har været din Hustru, som du ville have det. Jeg har bøjet mig for din Vilje. Jeg kunde ikke gøre Vold paa mig selv og vise dig Elskov, naar jeg ikke følte den. (...)

- Tilgiv mig, Morten, siger hun, - tilgiv mig det alt sammen! - jeg er ensom! ensom!"

(SVI, 510-512. *Fagre Ord*, 185-187)

De beslutter sig for at begynde forfra, give forholdet en sidste chance og glemme hinandens fejltrin.

- Johanne, siger han omsider og ser som hun ud i Regnen, - hvor det, man kalder Livslykke, er uudsigelig Alvor - -

Saa vender han sig langsomt mod hende og tager hendes Haand.

- Alle min Ungdoms Løfter, siger han, kaster jeg fra mig og tager dem paa mig igen, men uden Forgyltning, uden Ord eller Blomster, som det Hverdagsaag de er, - tager dem stum

og frivillig, som man er stum i Tabernaklets Allerhelligste.

(SVI, 529. *Fagre Ord*, 216)

Om forholdet mellem Morten og Johanne nu vil kunne bære, giver romanen ikke svaret på, men følgende beskrivelse, da forsoningen lysner forude, giver nok alligevel et hint:

Det er Efteraar. Morten sidder i sit Arbejdsværelse og ser paa Kastanien derude paa Gaden foran hans Vindu. Den gyldne Bladekuppel skinner i Aftensolen og breder sit blide Lys ind til ham gennem Ruderne. Han ser dens store, gule Bladevifter hvirvle til Vejrs og dale, og han mindes dens brune, bristende Knopper hans Bryllupsmorgen, dens blanke, svulmende Knopskæl og de friske, kraftige Smaablade, der struttede ud af deres Hylstre med lyse Løfter om Sommer og Fuglekvidder, mindes Foraarets Nattergalesang i dugfriske, lyse Nætter og Kastanieblomsternes hvide Regn gennem Vinduet, - for længe siden. Og nu skinner dens Krone varmere og skønnere end Sommeren, men han ængstes over de dryssende Blade og skimter Vinterens Strenghed i de sorte Kviste, de sorte Grene, der bærer det sidste gyldne Skrud.

(SVI, 516-517. *Fagre Ord*, 195)

Fagre Ord adskiller sig på to vigtige punkter fra andre ægteskabsstykker af f.eks. Amalie Skram, Henrik Ibsen eller Bjørnstjerne Bjørnson. For det første ender *Fagre Ord* med forsoning, hvor de fleste andre ender med en tragedie i form af splittelse eller død. For det andet ser romanen tingene fra begges synspunkt, hvor der er en tendens til, at andre vælger at lægge synsvinklen hos enten kvinden eller manden. Det hænger sandsynligvis sammen med, at Ingeborg og Viggo Stuckenberg arbejdede sammen om romanen. Om tilblivelsen af *Fagre Ord* henvises til afsnittet om forfatterskabets tilblivelseshistorie. At bogen alligevel er gledet ud på et sidespor, i forhold til andre ægteskabsstykker, kan skyldes, at den udkom mere end ti år efter sædelighedsfejden var udkæmpet.

Fagre Ord er velskrevet og velkomponeret. Hvor andre af Stuckenbergs bøger kan have problemer med at få replikkerne til at flyde eller holde gejsten oppe fra start til slut, lykkes begge dele i denne.

Valravn

Som Johanne i *Fagre Ord* er også Hedvig i *Valravns* første fortælling ulykkelig i sit ægteskab. Hun er gift med sanskrit-filologen Johannes Prael, der er historiens jeg-fortæller. Johannes skriver historien, efter at Hedvig samme dag har forladt ham, og forløbet rulles langsomt op for læseren.

Johannes forstår ikke, at Hedvig keder sig i hjemmet. Han er blind for hendes synsvinkel, som da han efter en lille krise får gjort hende blød igen, så sker det på hans præmisser:

Og de otte Dage, der fulgte, de otte Dage, hvor hun Time for Time gled imod mig, til hun sænkede sin milde Kærlighed i min Rus af Styrke, - hvor jeg sugede hende ind i min Ensomhed og fyldte den med hendes Stemme og gjorde mit Liv lykkeligt, saa ubekymret og tryk i min Besiddelse - - "

(SVIII, 21. *Valravn*, 27)

På en rejse til Vesterhavet kommer en maler ind i Hedvigs liv, og hjemme igen besøger han dem privat. Hedvig indrømmer at hun elsker ham og forlader derfor Johannes, der slet ikke kan fordøje tabet:

Jeg rejser mig ... jeg brænder ... alt i mig styrter sammen i Baal ... min Sjæl er giftig, slikkende, eddergrøn Lue - -

Se, hvor min Haand spiler sig ud ... Hvor er du ... Min Mund skriger paa dig ... Jeg vil slukke dit Liv ... se dine Øjne briste, dine Øjne, som slap mig og lod mig pines, ... svale med din Død den Gift, der brænder mit Hjærte, ... hovere!... sejre! ... give min Sjæl dit Lig, at den kan le og sove trygt i Fred! ... lønne dig for det, du gjorde, at du kan se, hvor dybt - dybt - dybt du har ramt! ... fornede dig, du, som var den hvide Sky, at jeg kan raabe til mit aandeløst lyttende Hjærte min Sejrs Hosianna! ... kvæle dig mellem mine Hænder og to min Sjæl i dit Legemes Kval og din Sjæls Rædsel! ... se dig lide! - lide! - raat og plumpt! - - -"

(SVIII, 51. *Valravn*, 79-80, med enkelte ortografiske ændringer)

Denne første fortælling ser på ægteskabet fra en forstokket og egocentrisk mands synspunkt. Han er ude af stand til at give sig eller bøje det mindste af i forhold til Hedvig, og derfor føler hun sig tvunget til at forlade ham. Det nederlag er han slet ikke i stand til at håndtere og bliver derfor nærmest sindssyg til slut.

Hovedpersonen i den anden fortælling, Markus Hejn, er en ganske anden type. Denne fortælling er ikke et ægteskabsopgør, men en forfærers problemer med at overbevise den attråede om sine reelle hensigter. Markus har valgt at leve et isoleret liv som skovløber, men lader sig af sin bror, kapellanen Hans, lokke til middag hos proprietær Sletting. Her forelsker han sig i husets frue, Signe, og fornemmer, at det er gengældt. Da det går op for Hans, at Markus er blevet forelsket, råder han ham til at rejse bort, men Markus bliver og indleder et forhold til Signe. Hr. Sletting dør kort efter, og Signe får kolde fødder. Hun mener ikke, hun kan indlede et nyt ægteskab, når hun allerede har vanæret et.

- Markus! siger hun, og atter søger hendes Blik dybt ind i hans, - det maa ikke gøre dig ondt!
- jeg kan ikke for det! - jeg har ingen Fred! - jeg tænker paa ham, som døde, - paa den
Aften, han laa derinde og døde, - og paa din Broders Blik, - jeg er dømt, - Markus!
redningsløs dømt!

(SV III, 108. *Valravn*, 178)

Derfor begår hun selvmord. Markus bebrejder Hans, som han mener har skræmt hende til selvmordet: "du brugte din Gud og din Religion til at skræmme hende". De forsones dog halvt om halvt, da skylden ikke endegyldigt kan placeres. Markus lukker fortællingen med trods alt at give Signe kredit for indflydelsen på sit liv: "Hun lærte mig Lykken at kende!" Det er altså en noget anden problematik end i første fortælling, der kvalitetsmæssigt overskygger den anden. Anden fortælling er mere et lille blik på en ensom mand, der kort oplever glæden på bekostning af et ægteskab, dog uden at kunne fastholde den nyfundne lykke. Hvor *Fagre Ord* lod begge parter komme til orde, så er *Valravn* udelukkende set fra mandens synspunkt. Det vil dog være forkert, at se *Valravn* som udtryk for at *Fagre Ords* forsoning var urealistisk, da bogens første fortælling var skrevet inden *Fagre Ord*. Tematisk kan begge fortællinger i *Valravn* inddrages i lykketemaet, som også *Fagre Ord* kan. Begge beskriver menneskers lykke som en kortvarig fornøjelse, der i *Fagre Ord* bølger op og ned, og i *Valravn* kort oplusser for derefter at forsvinde helt.

Forfatterskabets modtagelse og efterliv

Af samtlige Stuckenbergs udgivelser blev kun *Fagre Ord* modtaget uden deciderede dårlige anmeldelser. Ellers har kritikken været meget blandet, men også *Romerske Scener* og *Valravn* blev overvejende positivt modtaget. Edvard Brandes, som hjalp forfatteren på vej, og broren Georg anmeldte ham i *Politiken* næsten altid positivt, og i hvert fald aldrig kun negativt. Det kan samtidig ses som et bevis på, at Stuckenbergs var nærmere de moderne gennembrud i stil og indhold end symbolismen, som brødrene ikke så velvilligt på. Rækken af udgivelser der både fik gode (oftest i *Politiken*) og dårlige anmeldelser er lang: *Digte*, *I Gennembrud* (om hvilken det både blev sagt, at den ikke lovede stort, samt at den viste et overordentligt talent), *Den vilde Jæger*, *Valravn*, *Flyvende Sommer*, *Hjemfalden*, *Asmadæus* og *Sne*. Hertil kan siges, at kvaliteten af hans bøger var usædvanlig vekslende. *Fagre Ord* var dog et vendepunkt for Stuckenbergs, hvis anseelse med denne steg kraftigt. Støt og roligt blev han en del af det etablerede litterære parnas.

De vekslende anmeldelser var han dog ikke ene om. Claussens udgivelser blev som hovedregel rakkert ned, men det har ikke hindret, at han i de senere år er blevet et yndet objekt for litteraturforskere, det samme kan ikke siges om Stuckenbergs. Allerede året efter Stuckenbergs død gav Oscar Geismar en vurdering af hans værkers holdbarhed:

Da Viggo Stuckenbergs død for nylig meldtes, vidnede en kreds af venner om hans baare, at med ham gik en af de stolteste og retsindigste mænd, Danmark ejede, i graven. (...) Men om hans betydning som digter tav de fleste (...) Stuckenbergs digterværker [hører] i det hele og store (...) til de blomster, der staar i dag og imorgen kastes i ovnen. Kun i den sidste lille digtsamling [*Aarsens Tid*] rødner den bloddraabe frem, som er den store kunsts evige vidnesbyrd; der er vers her, som er skrevet med hjærteblod."

(Geismar, 97-98)

Det er en usædvanlig hård dom Geismar fælder, han trækker dog i land ved senere at kalde *Sne*: "en af de stolteste og skønneste digtsamlinger, dansk sprog har givet mæle." *Sne* er da også blevet trykt i over 50.000 eksemplarer, hvilket vidner om, at Stuckenbergs er blevet værdsat af eftertiden, primært for lyrikken.

Interessen for Stuckenbergs forfatterskab har aldrig været overvældende. Jørgen Andersen og Johs. Brøndum-Nielsen er de to personer, der har skrevet mest om ham. Jørgen Andersen anlægger i *Viggo Stuckenberg og hans Samtid I-II* et biografisk syn på hele forfatterskabet. Han erklærer det ligefrem for sit mål at finde så mange biografiske træk i bøgerne som muligt. Dette er også tilfældet i andre udgivelser og hæmmer i en vis udstrækning en mere tekstnær analyse. *Viggo Stuckenberg og hans Samtid* er dog stadig den bedste indføring til forfatterskabet. Brøndum-Nielsen fik overdraget manuskripter, hvori han primært så det som sin opgave at afdække Ingeborgs andel i forfatterskabet. Hvor relevant og interessant det end er, afskærer det ham samtidig fra en analyse af Stuckenbergs manuskripter.

At Stuckenbergs forfatterskab ikke er et yndet mål for litteraturforskere, kan bl.a. hænge sammen med, at han litteraturhistorisk forekommer fejlplaceret under symbolismen. I *Sne* ses enkelte eksempler på symbolisme, og andre kan findes helt tilbage fra "Frostnat" i *Digte*, men de er undtagelser. Når Stuckenberg alligevel er blevet placeret under symbolismen, kan det skyldes to ting: 1) Han skrev digte i 1890'erne og blev trykt i *Taarnet*. 2) Hans digtning er vendt mod naturen, og derved væk fra naturalismens hovedområder; naturvidenskaben og determinismen. Hvis man fastholder en symbolistisk indgangsvinkel på Stuckenbergs forfatterskab, begrænser man sig dog til en brøkdel af hans værker. Det kan være en forklaring på den manglende interesse for Stuckenberg, han "passer ikke i sin periode". Det er et meget personligt forfatterskab, der nærmest lukker sig inde i sig selv. Det gælder primært prosaen, men også store dele af poesien. Hvis man derimod læser ham i forlængelse af naturalismen, og tager højde for de selvbiografiske elementer, forekommer der at være interessante emner at se på. Stuckenbergs inspiration af f.eks. J. P. Jacobsen kunne være et eksempel.

Stuckenbergs brevveksling er af flere fremhævet som hans bedste prosa. Den giver et enestående indblik i perioden og personerne omkring Stuckenberg. Blandt modtagere og afsendere finder man navne som: Claussen, Jørgensen, L.C. Nielsen, Edvard og Georg Brandes samt Pontoppidan. Brevene, der ikke alle er udgivet, er ikke samlet i en enkelt bog, men spredt ud i flere udgivelser med h.h.v. Jørgensen, Claussen og Nielsen som de vigtigste. Stuckenbergs notesbøger, som Jørgen Andersen henviser til, indeholder desuden interessante oplysninger om perioden og personerne, primært Jørgensen.

Det ombruste ægteskab og dets triste afslutning har yderligere givet inspiration til fiktionsværker, der mere eller mindre direkte tegner et billede af ægteparret: *Digtere* af Simon Koch, *Tempeltjenere* af Gyrithe Lemcke og *Ingeborg* af Grete Povlsen, sidstnævnte er desuden blevet til et tv-stykke. Karakteristisk for disse er, at de klart og utvetydigt tager sympati for enten Ingeborgs eller Viggos rolle i ægteskabet, hvor sandheden næppe har været så indlysende.

Stuckenberg har altid været repræsenteret i diverse udvalg og antologier som repræsentant for 90'ers lyrikerne. Kun sjældent er hans prosa blevet gengivet, selv om dele af den bestemt stadig har værdi.

Tekstkritiske oplysninger

Om udgaven

Udgaven som er anvendt i ADL er: *Viggo Stuckenberg - Samlede Værker I-III*, Gyldendal 1910-11, forkortet SV I-III.

I *Udgivelse af danske litterære tekster efter 1800*

(Den røde Betænkning) DSL, 1996, gøres der rede for foreliggende udgaver i afsnittet om Viggo Stuckenberg, s. 97-98.

Bibliografi

Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi.

Forfatterskabet er ikke selvstændigt bibliograferet.

Litteraturliste - primærlitteratur

1886 *Digte*

1888 *I Gennembrud* (fortælling)

1889 *Messias* (fortælling)

1891 *Gylden Ungdom, KøbenhavnsFeuilleton* (fortælling)

1894 *Den vilde Jæger* (dramatisk digt)

1895 *Fagre Ord - En Mosaik* (roman)

Romerske Scener (skuespil/drama)

1896 *Valravn - To Fortællinger.*

1897 *Sol* (fortælling)

1898 *Flyvende Sommer* (digte)

Hjemfalden (fortælling)

1899 *Asmadæus* (roman)

Vejbred - Smaa Æventyr og Legender

1901 *Sne* (digte)

1905 *Aarsens Tid* (12 digte)

1906 *Sidste Digte*

1910-11 *Samlede Værker* I-III. Gyldendal. Bind I: *I Gennembrud, Messias, Den vilde Jæger, Romerske Scener og Fagre Ord*. Bind II: *Digte 1884-86 (Digte), Flyvende Sommer, Sne, Sidste Digte, Digte og Prosa fra Tilskueren og Taarnet* og *Aarsens Tid*. Bind III: *Valravn, Sol, Hjemfalden, Asmadæus og Vejbred*. Det er således kun *Gylden Ungdom* der er udeladt i *Samlede Værker*. Desuden er der enkelte tekster fra *Tilskueren* og *Taarnet* der ikke er medtaget. Alle teksterne i *Samlede Værker* bygger på førsteudgaverne. For næsten alle værkernes vedkommende kan man dog finde få og ubetydelige ortografiske ændringer, tydeligst i *Digte, Flyvende Sommer, Vejbred* og *Sne*.

1910 *Historien om en Moder: Dramatisk Digt efter H. C. Andersens Eventyr / Musik af Sofus Andersen.*

Senere udgivelser:

1908 *Valravn og Sol - Smaa Romaner*, Gyldendal

1941 *Vejbred*,Hasselbalch

1954 *Udvalgte Digte*. Ved Carl Bergstrøm-Nielsen, Gyldendal

1978 *Vejbred*. Forord: F. J. Billeskov Jansen, Notabene

1991 *Fortællinger og kortprosa 1877-1907, Den hvide Dør og Sne* af Viggo Stuckenberg. Efterskrift og noter af Bo Hakon Jørgensen, Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Borgen

Andersen, Jørgen: *Breve fra Johannes Jørgensen til Viggo Stuckenberg*, Gyldendal 1946 (Stuckenbergs breve til Johannes Jørgensen er tilsyneladende gået tabt)

Andersen, Jørgen: *Breve mellem Viggo Stuckenberg og L. C. Nielsen*, Gyldendal 1946

Andersen, Jørgen: *Danske Digtere ved Arbejdet XI: Viggo Stuckenberg-Manuskripter*, Ejnar Munksgaard 1944

Billeskov Jansen, F. J. (red.): *Taarnet*, udgivet af Johannes Jørgensen 1893-1894, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab - C.A. Reitzels Boghandel 1981

Brøndum-Nielsen, Johs.: *Fagre Ord - Nyfundne Manuskripter af Ingeborg og Viggo Stuckenberg*, Københavns Universitets Festskrift 1962

Brøndum-Nielsen, Johs.: *Viggo Stuckenberg - Sophus Claussen, En Brevvexling*, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab - Ejnar Munksgaard 1963

Lasson, Frans: *Sophus Claussen og hans kreds - En digters liv i breve I-II*, Gyldendal 1984

Stuckenberg, Viggo & Nielsen, L. C. (red.): *De Unges Bog til Holger Drachmann*, Gyldendal 1896

Litteraturliste - sekundærlitteratur

Andersen, Jørgen: *Mindebogen 1934, Viggo Stuckenber, Blade til en Biografi, af Jørgen Andersen - udgivet som Manuskript*, Gyldendal 1934

Andersen, Jørgen: *Viggo Stuckenber og hans Samtid I-II*, Gyldendal 1944, forkortet VS I-II. (Biografisk analyse)

Bay, Carl Erik og Bredsdorff, Elias: *Henrik Pontoppidans breve*, Aschehoug 1997

Brøndum-Nielsen, Johs.: *Litterærhistoriske Epistler*, Gyldendal 1960

Carl Bergstrøm-Nielsen (red.): *Møder med danske Digtere fra Holger Drachmann til Martin A. Hansen*, Gyldendals Julebog 1958

Fjord Jensen, Johan: *Turgenjev i dansk åndsliv*, Gyldendal 1961

Geismar, Oscar: *Nogle Digterprofiler*, Kristiania, Steen'ske Bogtrykkeri og Forlag 1906

Jensen, C. E.: *Vore Dages Digtere*, Det Nordiske Forlag 1898

Jørgensen, Johannes: *Mit Livs Legende*, Gyldendal 1916-28 (Selvbiografi)

Lassen, Carl C.: *Viggo Stuckenber*, Pios Boghandel - Povl Branner 1923

Mylius, Johan de: *Myten som genre og anskuelsesform i det 20. århundredes danske kortprosa*, i *Kortprosa i Norden*, Odense Universitetsforlag 1983

Nielsen, Harald: *Ravkuglen - udvalgte essays*, Georg Ryders Eftf. 1983

Nielsen, L.C.: *Det langsomme Træ - Selvbiografi i forbigaaende*, Steen Hasselbalchs Forlag 1928

Nygaard Rasmussen, Bjarne: *Mit Hjærte er en Skov - Jegdyrkelse og enhedslængsel hos Viggo Stuckenber og Helge Rode*, i *Danske Studier* 1980, Akademisk Forlag 1980

Rehr, Malene: *Afstandens mellemværende - Scenesættelsens udtryksformer hos Ingeborg og Viggo Stuckenber og hos Vilhelm Hammershøi*, Odense Universitetsforlag 2001

Rimestad, Christian: *Digtere i Forhør*, Gyldendal 1906

Rimestad, Christian: *Fra Stuckenber til Seedorf I-II*, Pios Boghandel - Povl Branner 1922-1923

Sjøqvist, Viggo: *Ingeborg Stuckenbergs tragiske liv og død, Lyngby-Bogen 1993*, Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune

Sjøqvist, Viggo: *Viggo og Ingeborg Stuckenber i ny belysning*, Artikel i *Bogens Verden* nr. 1 1989, Danmarks Biblioteksforening

Sjøqvist, Viggo: *Viggo Stuckenber og Lyngby, Lyngby-Bogen 1963*, 6. Bind, Hefte 1, Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune

Skard, Sigmund: *Andlet til andlet - Nordiske portrett*, Det Norske Samlaget 1974

Skard, Sigmund: *Vandringer*, Det Norske Samlaget 1983

Sørensen, John Kousgård: *Ingeborg Stuckenber - Korte Breve fra en lang Reise*, Museum Tusulanums Forlag 1986

Litteraturliste - fiktionslitteratur

Simon Koch: *Digteren - et Levnedsløb*, Gyldendal 1907

Gyrithe Lemcke: *Tempeltjenere II*, Gyldendal 1927

Grete Povlsen: *Ingeborg*, Gyldendal 1985

Manuskripter på Det Kongelige Bibliotek

Ny kongelig Samling:

1036, 8° Fire notesbøger af Viggo Stuckenberg.

1770, 2° Diverse digte og prosa. Udkast til *Aarsens Tid*.

1839, 2° To prosakladder samt to kunstanmeldelser.

1922, 2° P. Holbøll-Vyk, erindring om Viggo Stuckenberg (hans stedfader), rosende iagttagelser fra hans barndom.

2590, 2° Scrapbog om Viggo Stuckenbergs død og begravelse. Artikler samlet fra alle landets aviser af P. Holbøll-Vyk

2717, 4° To udgaver af *Aarsens Tid*, en som manuskript og en trykt, ikke identiske med den endelige udgave.

2865a, 2° Manuskript til digtet *Til mine Dreng*e, trykt som *I anledning af - Til mine Dreng*e i *Sidste Digte*.

2866a, 2° Fragment af *Æventyrets Fe*.

3711, 4° Skønsmæssigt omkring 200-300 digte både trykte og utrykte. Diverse udkast til dramatiske arbejder. Manuskripter til bl.a. *Gylden Ungdom*, *Valravn* og mindre prosaarbejder.

4014, 4° Trykte og utrykte digte, bl.a. samlet under titlen *Lyngby-Digte*.

4271, 4° Tysk oversættelse af *Valravn*.

4473, 4° Breve fra Viggo Stuckenberg til kusinerne Staun, i alt 40 breve. Trykt udgave af *Historien om en Moder*.

4955, 4° Breve til Viggo Stuckenberg. I alt ca. 450 breve, bl.a. 40 fra Sophus Claussen, 67 fra Johannes Jørgensen og 74 fra L. C. Nielsen. Desuden ca. 20 breve fra Viggo Stuckenberg. Diverse personalia vedrørende Viggo Stuckenberg og slotsgartner Hans Madsen, bl.a. Madsens breve fra New Zealand, inklusiv *Korte Breve fra en lang Reise*.

5050, 4° Johs. Brøndum-Nielsens Viggo Stuckenberg samling 1-7. Omfattende samling der som det væsentligste indeholder Ingeborg og Viggos manuskripter til *Fagre Ord*. Kopier af Viggo Stuckenbergs optegnelsesbøger, diverse prosa og digte af Ingeborg. Tre versioner af *Gylden Ungdom* i fotokopi.

5091, 4° Breve til og fra Ingeborg Stuckenberg. 20 breve til Ingeborg, heraf to fra Viggo. Syv breve fra Ingeborg. Seks breve til Viggo Stuckenberg. Breve til Niels Holger Stuckenberg, bl.a. fra Henrik. Ingeborgs skildring af sørejsen fra Bremerhafen til New Zealand 1903. Et digt og tre portrættegninger udført af Ingeborg, bl.a. en af Viggo. Diverse digte af Viggo Stuckenberg m.m.

Collinske Samling:

493, 4° Tre kapsler. Rettede manuskripter til *I Gennembrud*, *Messias*, *Fagre Ord*, *Valravn*, *Sol*, *Hjemfalden*, *Asmasæus* samt diverse mindre arbejder; *Balsampopler*, *Den hvide Dør*, *En Digter*, *En Vagabond*, *Juleaften*, *Paastande*, *Skærsommerdag* m.m.

494, 4° En kapsel med rettede manuskripter til skuespil. *Den vilde Jæger*, *Romerske Scener*, *Caracalla* og *Ælia*.

495, 4° En kapsel med digte. Alle digtene til *Digte* og *Flyvende Sommer* samt lidt anderledes udgave af *Aarsens Tid*. Diverse andre digte; *Af et Æventyrdigt*, *Til min Moder*, *Foraarsvers*, *Landskab* m.fl.

Marx-Nielsens Samling:

26, 4° Fem digte.

Nyerhvervelser:

1993/31 Illustreret udgave af *Vejbred*.

1997/108 Brev fra Stuckenberg til Ludvig Rosenberg.

1998/145 Manuskript til digtet *Kun saaledes*, fire strofer længere end i *Sidste Digte*.

Stuckenbergs breve er fordelt på flere samlinger efter modtager, de vigtigste er brevene til Claussen og Nielsen.

Morten Tjalve

født 1974.

Cand.mag. i dansk og idræt ved Odense og Københavns Universitet 2000.

Lyrikanmelder ved Den Liberale Presse.